НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

ВАЩЕНКО Костянтин Олександрович

УДК 32.351:303

# ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ І ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ І ПРОГНОЗУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

23.00.01 – теорія та історія політичної науки

**А В Т О Р Е Ф Е Р А Т**
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

**Київ – 2009**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України

**Науковий консультант –**

доктор політичних наук, професор
**ГОРБАТЕНКО Володимир Павлович,**
Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України,
заступник директора.

**Офіційні опоненти:**

доктор політичних наук, професор
**ГОЛОВАТИЙ Микола Федорович,**
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
проректор з наукової роботи;

доктор політичних наук, професор
**КОЧУБЕЙ Лариса Олександрівна,**
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса НАН України,
провідний науковий співробітник відділу теоретичних
та прикладних проблем політології;

доктор політичних наук, доцент
**КІНДРАТЕЦЬ Олена Миколаївна,**
Запорізька державна інженерна академія,
професор кафедри менеджменту організацій.

Захист відбудеться « 27 » березня 2009 р. о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01030, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01030, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий « 25 » лютого 2009 року.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради **М.А. Остапенко**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми дослідження.** Проблематика політичного аналізу та прогнозування обумовлена потребами розвитку політичної теорії та її впровадження в сучасну політичну практику України. Український соціум, його політична система здійснюють грандіозний поворот у бік демократичних цінностей, гуманітарних пріоритетів, культури миру і взаємовигідного співробітництва на міжнародній арені. Долаючи рудиментні тоталітарні підходи, форми організації політичної життєдіяльності, наше суспільство стає на шлях загальноцивілізаційного розвитку. Очевидно, що без відповідного аналізу наявних та історично обумовлених можливостей здійснення подібних трансформацій це видається справою надто ризикованою, якщо й узагалі можливою. Те ж саме стосується політичного прогнозу. Які б скептичні зауваження не висловлювались щодо тих або інших прогнозів, у будь-якому випадку в політиці виграють ті, хто до прогнозів дослухається, намагаючись осягнути їх підстави, зрозуміти логіку обґрунтування, виявити сутність і скерованість. Відтак, політичний аналіз і прогнозування стають необхідними чинниками ефективного політичного процесу. Обґрунтований політичний аналіз і вдалий політичний прогноз забезпечують реалістичне бачення дійсності й відповідно формують підстави для прийняття рішення з розумінням того, що саме діється або має здійснитись.

Дослідження цієї проблематики є актуальним і з огляду на процеси, що відбуваються на міжнародній арені, особливо в європейському просторі. Глобалізація та інформаційна революція, світова фінансова криза, міграційні та інші процеси вносять суттєві зміни в характер політичної реальності, обумовлюють її розвиток у досить несподіваних напрямах. Ніхто, наприклад, не очікував досить жорсткого курсу наддержав стосовно ряду країн, які утворились унаслідок розпаду СРСР та системи соціалістичної співдружності; шаленого сплеску міжнародного тероризму та його „відкритої атаки" на найбільш потужну країну світу – США; трагічного сценарію подій на Балканах, що супроводжувалися кривавими акціями у Боснії та Герцеговині, Чорногорії, Косово; навряд чи очікуваними з точки зору традиційної політичної практики стали війна Росії в Чечні, агресія США в Іраку, ескалація ізраїльсько-арабського протистояння, російсько-грузинський збройний конфлікт у Абхазії та Південній Осетії тощо.

На перший погляд, зазначені політичні явища, процеси, події не мають обґрунтування і відповідної логіки. Також видається, що їх важко було передбачити, „втиснути" в ту чи іншу наперед сформовану модель політичного розвитку. Між тим, кожен із цих процесів має своє внутрішнє і зовнішнє підґрунтя, джерела і причини розвитку, історично, соціально-політично і психологічно обумовлені корені. Тож, аби подальший розвиток не став для людства неочікуваним, його постійно треба тримати в полі зору

політичної науки, яка була б здатна виявляти якщо не безпосередні зміни, то принаймні її передумови, що формуються мінливими історичними реаліями. Треба докласти теоретичних зусиль, які б забезпечили ґрунтовний аналіз того, що відбувалося в історії і що робиться в світі сьогодні, а також дозволили „вийти" на сутнісні характеристики політичних процесів, виявити тенденції чи закономірності, здійснити прогноз їх розвитку як у найближчій, так і у віддаленій перспективі.

Теоретична і практична значимість дослідження проблем політичного аналізу і прогнозування виявляється не лише на рівні так званих макрополітичних (світових, материкових, зональних, державних та міждержавних тощо) процесів, але й на рівні повсякденної політичної практики. Політичне життя міста, району, області як ніколи раніше потребує досконалого теоретико-аналітичного й прогностичного супроводу. Досвід політичних подій останніх років засвідчує, що успіху в політиці досягають, як правило, ті суб'єкти, які мобілізують для його досягнення не лише фінансові, людські чи організаційні ресурси, але й політичну аналітику в усіх її проявах – політичну соціологію, прогностику, політичний маркетинг та менеджмент тощо, які проводять відповідні дослідження, узагальнюють стан справ і пропонують вивірені прогнози або обґрунтовані рекомендації. Практично кожна партія або політик, що балотувалися до Верховної Ради України чи органів місцевого самоврядування та виявили до цих речей зневагу, залишилися в програші. І навпаки, політики, які майстерно застосували методику й методологію політичного аналізу та прогнозування, не лише досягли бажаного результату, але й оволоділи конкретним матеріалом, інформацією про стан справ у селі, районі чи області, що дозволило їм запропонувати цілком реалістичні, а головне – адекватні інтересам населення програми соціального розвитку.

Слід зазначити, що політичні аналітика і прогностика виконують хоч і важливу, але все ж таки допоміжну роль. Створюючи можливості для попередження негативних політичних процесів або подій, самі по собі вони не можуть стати на заваді їх здійснення. Водночас відсутність або низька якість аналізу та прогнозування спричиняє виникнення численних проблем, на подолання яких іноді витрачаються роки й десятиліття. Наближені до нас події кінця 2004 – початку 2005 років, що у новітній політичній історії відомі як „Помаранчева революція", явили собою яскравий приклад того, як нехтування системним аналізом та виваженим прогнозом разом із відсутністю стратегічного планування розвитку країни здатне зневілювати благородні та справедливі ідеї, заради яких українські громадяни вийшли на Майдан. Внутрішня боротьба за ресурси у стані переможців, помилки у кадровій політиці, коливання зовнішньополітичного курсу, відсутність реальних успіхів на антикорупційному фронті, хибні економічні рішення, що призвели до цукрової, бензинової, тарифної та інших криз, – усе це значною мірою є наслідком слабкого аналітичного й прогностичного супроводу

діяльності політичних сил, які прийшли до влади за підсумками останніх президентських виборів.

У контексті сучасної української політики існує чимало принципових питань, вирішення яких пов'язане зі стратегічним вибором курсу держави. Йдеться про стосунки із СОТ, взаємодію з ЄС та Росією, євроатлантичну інтеграцію тощо. На внутрішньому порядку денному актуальними залишаються завершення політичної реформи, удосконалення механізмів діяльності місцевого самоврядування, здійснення адміністративної реформи та реформи державного управління, оптимізація виборчої системи, реформування судової системи і т. ін. Надзвичайно важливо, аби відповідь на кожне з цих питань давалася не поспіхом, не під впливом ідеологічних штампів або кон'юнктурних уподобань, а на основі всебічного аналізу причин та наслідків, недоліків та переваг, можливих альтернатив, маючи на меті реалізацію національних інтересів України.

Власне кажучи, політична наука як основа політичної практики тим і відрізняється від „ідеологічної тріскотні" доморощених політиків, що має у своєму арсеналі в якості важливих засобів пізнання, його своєрідних інструментів політичний аналіз і прогнозування. Майстерність володіння цими засобами відмежовує дійсних професійних політиків від „політиканів". На жаль, кількість останніх в українській політичній практиці не зменшується, а тих, хто бажає отримати більш-менш досконалу підготовку в царині політичної теорії та її практичного застосування, – не збільшується.

В правовому полі України також були поодинокі спроби унормувати необхідність прогностичного підходу до реалізації державної політики. Так, 2000 р. Верховною Радою було ухвалено Закон України „Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку". Цим законом визначено правові, економічні та організаційні засади системи прогнозних і програмних документів, загальний порядок їх затвердження та виконання. Проте, з огляду на потреби вітчизняної суспільно-політичної практики, застосування норм цього закону є недостатнім, не кажучи вже про назрілу необхідність розширення нормативно-правової бази, орієнтованої на забезпечення здійснення аналітики і прогнозування на державному рівні.

Недостатній рівень опрацювання зазначеної проблематики, зокрема, засвідчує нерозвиненість таких її сегментів як футурологія, соціальне проектування, ризикологія; прогнозування у сфері законотворення, запобігання політичних конфліктів, супроводження виборчого процесу; прийняття, практичне втілення та передбачення наслідків політичних рішень; політичний консалтинг, забезпечення ефективності державного управління та ін. Разом з тим, це підтверджує актуальність обраної автором теми дослідження та її роль у контексті подальшого розвитку сучасної політичної теорії та практики.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної

науково-дослідної теми «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий і український досвід» кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, наукового напряму «Дослідження гуманітарних наук», який затверджений Вченою радою 25 грудня 2003 р., протокол № 5. Тема дисертаційного дослідження затверджена на засідання Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 22 грудня 2006 р., протокол № 5.

**Мета та основні завдання дослідження.** Метою дисертаційного дослідження є системний аналіз сутності та механізмів застосування політичного аналізу і прогнозу в контексті забезпечення процесів державотворення в сучасній Україні.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення наступних дослідницьких **завдань**:

- визначити систему основних теоретико-методологічних підходів і проблем політичного аналізу та прогнозування;
- проаналізувати рівень ідейно-теоретичного осмислення політичного аналізу і прогнозування в історії світової і вітчизняної політичної думки;
- виявити співвідношення перехідних і сталих політичних процесів у сучасному українському суспільстві;
- дати системну інтерпретацію базових категорій, що складають основу сучасного аналітико-прогностичного політичного дискурсу;
- визначити специфіку методології дослідження особливостей політичного аналізу і прогнозування;
- запропонувати основні підходи до розуміння глобальних векторів розвитку України.

**Об’єктом дослідження** є теоретичні здобутки і практичний досвід здійснення політичного аналізу та прогнозування.

**Предметом дослідження** є теоретико-методологічне обґрунтування механізмів застосування політичного аналізу і прогнозування в контексті забезпечення процесів державотворення в сучасній Україні.

**Методи дослідження.** Методологічна основа дослідження визначається підходом, який спирається на принципи об’єктивності та цілісності, а також комплекс загальнонаукових, загальнофілософських та спеціальних методів дослідження, що дозволило забезпечити обгрунтованість і достовірність наукових результатів. Зокрема, в роботі застосовано: діалектичний метод, завдяки якому автор отримав модливість побачити і представити предмет дослідження у всіх його соціальних та інших взаємних зв`язках і залежностях; метод системного аналізу, який забезпечив розгляд аналізу та прогнозу в їх цілісності, дозволив виявити й обгрунтувати їх місце та роль в системі провідних методів політологічного дослідження та політичної практики; порівняльний метод, який дозволив здійснити порівняння евристичних можливостей політичного аналізу та прогнозування з іншими методами, що застосовуються в сучасному політичному просторі України; історичний метод, який допоміг висвітлити етапи становлення й

розвитку політичного аналізу і прогнозування, умови та чинники формування вітчизняного політико-експертного середовища; структурно-функціональний метод, що дав можливість дослідити будову аналітико-прогностичної діяльності, її зумовленість функціональним призначенням, а також визначити залежність її структурних складових; герменевтичний метод, що забезпечив проникнення у внутрішню сутність аналітики та прогнозування, дозволив розпізнати їх природу та специфіку; аналітико-прогностичного метод, на основі якого дисертантом зроблені певні висновки та узагальнення, теоретичні та практичні рекомендації. Використовується також міждисциплінарний підхід до дослідження політичного аналізу і прогнозування.

**Наукова новизна отриманих результатів** полягає у виявленні, обґрунтуванні й систематизації демократичного досвіду і механізмів застосування теоретичних здобутків, методів, процедур політичного аналізу та прогнозування в контексті розвитку в Україні державотворчої практики та структурно-функціональних основ громадянського суспільства. У відповідності з цим автором сформульовані положення, що мають наукову новизну й виносяться на захист.

1. На основі вивчення основних методологічних підходів до досліджуваної проблеми автором визначені та проаналізовані передумови становлення вітчизняної політичної аналітики і прогнозування. Зазначений напрям, з одного боку, розглядається як нова субдисципліна в системі політичної науки і освіти, а з іншого – як міжгалузевий дискурс щодо виявлення ключових параметрів поточної політичної ситуації і тенденцій майбутнього розвитку українського суспільства. З'ясовано, що специфіка політичної аналітики і прогнозування полягає в необхідності динамічного реагування на зміни, що, своєю чергою, означає мобільність щодо мотивації звернення до її арсеналу в умовах трансформації політичного режиму і соціокультурних зрушень.

2. Визначено, що політичний аналіз та прогнозування є пошуковими методами, які дозволяють проникнути у внутрішню сутність предмета дослідження, виявити його суперечності, що складають джерело розвитку, з'ясувати характер і тенденції змін, здійснити передбачення й сформулювати практичні рекомендації відносно формування реальної практичної політики, включаючи державний і недержавний сегменти функціонування останньої. Доведено, що відсутність належного застосування апробованих у сучасному світі методик і процедур політичного аналізу і прогнозування загрожує стати початком занепаду демократичних засад держави, суттєво загальмувати розвиток внутрішнього потенціалу громадянського суспільства.

3. Обгрунтовано місце та роль політичного аналізу і прогнозування в системі методів сучасної політичної науки та політичної практики. Визначені основні сфери застосування цих методів, їх пізнавальні можливості, масштаб здійснення, а також межі евристичності та фактори ризику. Зокрема, вважається за доцільне переорієнтувати потенціал досліджуваного напряму з

політичного маркетингу й виборчих технологій на обґрунтування й вибір альтернативних варіантів політичних рішень; дослідження кризових явищ і конфліктів, що включає проектування моделей і варіантів їхнього вирішення; створення банку даних щодо можливих політичних ризиків як на глобальному (міжнародному), так і на внутрішньодержавному рівнях.

4. Запропоновано низку авторських принципів здійснення політичного аналізу і прогнозування, що дозволяють підвищити практичну ефективність роботи політичного аналітика та посилити рівень результативності прогнозних оцінок (плюралізму, єдності та комплексності, визначення мети, адекватності, об'єктивності, рівності, наукової обґрунтованості). З'ясовано, що політичне прогнозування не є лише спробою передбачити майбутнє у політичній сфері. Прогнозист має виходити із діалектичної взаємодії політичних явищ і процесів (урахування випадковостей, ймовірного розгортання подій за різними траєкторіями, нелінійних варіантів соціально-політичного розвитку, нелогічних виявів поведінки суб'єктів політики). Прогнози мають створювати підґрунтя для планування діяльності суб'єктів політики, а відтак повинні містити оцінку реалістичності зазначених планів, відповідних ризиків, наслідків їх реалізації або відмови від запланованих дій, охоплювати весь спектр можливих чинників. Політичні прогнози повинні розроблятися з метою підвищення дієвості і результативності політичних рішень, запобігання негативного сценарію розвитку подій у різних галузях політичного життя й на ділянках впливу політики на економіку, соціальну й духовну сфери.

5. Доведено, що основним показником наукової обґрунтованості політичного аналізу та прогнозування є їх системність і цілісність, які реалізуються через ряд етапів та процедур верифікації. В межах системного підходу проводиться структурний аналіз проблемної ситуації або системи, де відображається існуюча структура її елементів. При цьому аргументовано, що структурний аналіз не механічно розчленовує проблему, а робить це на основі усвідомлених закономірностей будови системи (її взаємозв'язків), розставляючи елементи та фактори у певному порядку, відслідковуючи їх взаємозалежності.

6. Виявлено, що політичний аналіз та прогнозування мають творчий характер, який реалізується через поєднання глибоких теоретичних знань, практично-політичного (і життєвого) досвіду та мистецтва їх застосування. Аргументовано авторську позицію, згідно якої політичний аналіз і прогнозування визначаються як пошук шляху оптимальної реалізації інтересів суб'єктів політичної дії. Ефективність використання політичним аналітиком того чи іншого методологічного інструментарію й технічних прийомів багато в чому визначається його здатністю зберігати оперативність й інноваційність; пропонувати порівняно прості рішення, що не вимагають значних часових, організаційних й інших витрат; бути досить гнучким для легкої адаптації до різних проблемних ситуацій; сполучати переваги неформальної якісної аргументації з формалізованими кількісними даними.

7. Прослідковано особливості становлення вітчизняного політично-наукового та політично-експертного середовища, обґрунтовані основні напрями здійснення політичного аналізу та прогнозування в сучасному українському державотворенні. Визначено рівень аналітично-прогностичного моделювання політичної системи держави, внутрішньополітичних реалій та міжнародного контексту української політики. Показано недоліки, суперечності та можливі наслідки недосконалого або недобросовісного аналізу і прогнозування (замаскована пропаганда, підміна понять, залежність пізнавальної позиції аналітика, вузькокорпоративна думка на замовлення певних політичних сил).

8. Сформульовані практичні рекомендації щодо прогнозування основних підходів до розуміння глобальних векторів розвитку України. Визначено, що в зовнішньополітичному прогнозуванні слід обов'язково враховувати: неготовність українського населення визнати єдиний геостратегічний курс; процес динамічного переосмислення ролі регіональних чинників; необхідність впровадження системи заходів для максимальної активізації транскордонного економічного співробітництва; відслідковування громадської думки щодо європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України.

9. Виявлено, що політичний аналіз і прогнозування в українській політології формуються і застосовуються одночасно зі зміною політичної реальності, а тому мають динамічний і переважно вірогіднісний характер. Досліджуваний напрям на терені вітчизняної політики досі не має „сталого суб'єкта". По суті, в Україні сформувалось лише перше покоління аналітиків, які у своїй професійній діяльності за різних обставин можуть змінювати власні позиції. Вузькокорпоративна думка, сформована на замовлення політичних партій чи владних структур часто превалює над науковою об'єктивністю та обґрунтованістю. Як правило, в Україні домінують короткі (ситуативні) аналітичні дослідження і прогнози; глобальне прогнозування лише формується. Відповідно, стабілізація вітчизняних політичних інститутів і процесів можлива лише на основі неупередженого, науково обґрунтованого політичного аналізу і прогнозування.

**Теоретичне значення дослідження** полягає в тому, що її наукові положення і висновки дозволяють проникнути в глибинну природу й сутність таких напрямів наукового пізнання, як політичний аналіз і прогнозування; виявити їх дійсне місце в системі теоретичного політичного пізнання та політичної практики; евристичні можливості, механізми та межі застосування. Дослідження дозволяє також більш рельєфно виявити органічні зв'язки (повноваження, дієвість) методів, що аналізуються в універсальній, системній, цілісній методології політичного пізнання. Дослідження дає реальне уявлення про політичний процес України, його внутрішню і зовнішню спрямованість, дозволяє здійснювати прогнози розвитку основних векторів внутрішньої і зовнішньої політики.

**Практичне значення дисертації** визначають положення, сформульовані автором у якості конкретних рекомендацій, зокрема щодо можливостей і меж застосування політичного аналізу та прогнозування в сучасній політичній теорії і практиці. Результати дослідження можуть бути використані політичними аналітиками, політичними консультантами, фахівцями органів державної влади та місцевого самоврядування, а також в навчально-виховному процесі як при читанні курсів з політичних наук, так і в якості спеціального курсу для студентів гуманітарних спеціальностей.

**Особистий внесок** автора полягає в побудові системної концепції політичного аналізу і прогнозування як чинника державотворчих процесів на сучасному етапі соціально-економічного та політичного розвитку України.

**Апробація результатів дослідження.** Дослідження отримало широку апробацію, насамперед, при обговореннях на кафедрах політичних наук та соціально-політичних дисциплін Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова; через розробку та викладання авторського спецкурсу „Політичний аналіз і консультування" для студентів вищих начальних закладів; через низку доповідей і повідомлень на чисельних наукових конференціях, симпозіумах, семінарах; через практичне застосування методології аналітико-прогностичної роботи до розвитку політичних, соціально-економічних, гуманітарних та інших процесів в контексті українського державотворення.

Результати дослідження автором доповідались на таких наукових форумах: Науково-практичній конференції «Педагогічна освіта України: національні традиції та європейські інновації» (Київ, 8 грудня 2005 р.); Міжнародній науково-теоретичній конференції «Трансформація політичних систем на постсоціалістичному просторі» (Київ, 9 лютого 2006 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України» (Київ, 15 вересня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Треті юридичні читання» (Київ, 25–26 квітня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Духовна спадщина Лівобережної України: соціально-філософський зміст природи суспільства, релігії, освіти» (Київ, 18–19 травня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка вищої школи: методологія, теорії, технології» (Київ-Рівне, 14–15 вересня 2007 р.); Міжнародному науково-практичному семінарі «Інноваційна освіта для XXI століття» (Київ, 19–20 грудня 2007 р.).

Апробація дослідження здійснена також шляхом підготовки та опублікування ряду статей для таких видань, як „Філософія політики. Короткий енциклопедичний словник" (К., 2002 р.), „Філософський словник соціальних термінів" (Київ-Харків, 2005 р.), „Етнократологічний словник (К., 2007 р.).

**Публікації.** Основний зміст дослідження викладено в одноосібній монографії „Політичний аналіз і прогноз в сучасній Україні" (16 др. арк..), колективній монографії „Особливості виконавчої влади в пострадянській

Україні” (14,4 др.арк, особистий внесок автора – 3 др.арк **)** та 26 публікаціях, з яких 22 – у фахових виданнях з політичних наук.

**Структура та обсяг дисертаційної роботи.** Проблеми, які стали об’єктом даного дослідження, визначили логіку і структуру роботи. Дисертація складається із вступу, шести розділів (які поділяються на підрозділи), висновків, списку використаних джерел (333 позиції). Загальний обсяг дисертації становить 383 сторінки, основна частина дисертації – 353 сторінки.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, аналізується сучасний стан її наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету і завдання, об'єкт та предмет дослідження; характеризуються методологічна основа, наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне і практичне значення; подано відомості про апробацію основних положень дисертаційного дослідження, його структуру та обсяг.

У **Розділі І «Теоретнко-методологічні засади дослідження політичного аналізу і прогнозування»** сформульовано поняття політичного аналізу та політичного прогнозу, а також основні методологічні підходи до них на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних дослідників.

З'ясовано, що в умовах радикальних суспільних трансформацій в Україні зросла потреба в науковому аналізі та прогнозуванні соціальних змін. Разом тим розпочався процес інституціоналізації феноменів політичного аналізу і прогнозування. З'явився цілий прошарок політичних аналітиків, які відіграють усе більшу роль у реальній політиці.

Здійснення ефективної державної політики має бути результатом і квінтесенцією всього політичного аналізу в країні. Однак, якщо не брати належним чином до уваги аналітику широкого кола політичних сил, це може стати початком занепаду демократичних засад держави. Отже, аналіз державної політики має поєднуватися з аналізом недержавної політики, зокрема, окремих суб'єктів політикуму - політичних партій, рухів, блоків.

Політичний аналіз не може бути лише теоретичним або лише практичним. Особливості політичного аналізу є похідними від специфіки роботи консультанта, покликаного дати аналітичну оцінку конкретної проблеми й запропонувати відповідні рекомендації щодо реалізації інтересів того чи того суб'єкта політичної дії. Отже, політичний аналіз слід розглядати як пошук шляхів оптимальної реалізації інтересів суб'єктів політичної дії. Політичний аналіз є галуззю політологічного знання, до компетенції якої належить науково ангажований, тобто критично-рефлексивний, доказовий і ціннісно навантажений пошук моделей розв'язання конкретних проблем, з якими стикаються суб'єкти політичної діяльності. За своєю природою політичний аналіз є не просто інструментальним, а й комунікаційним

знанням, яке включає в себе у якості важливого виміру спрямованість на зміну політичної реальності на основі науково обґрунтованого прогнозу.

Обґрунтовано авторське розуміння поняття політичного прогнозування, яке включає, по-перше, проектування в політичній сфері, розроблення політичних сценарії – проектів майбутнього політичного буття, за якими передбачається або планується розвиток подій у певному суспільстві; по-друге, здатність до політичного передбачення окремо взятої особи або групи індивідів за допомогою інтуїції, знання, інтелектуального чи соціального проектування на основі сукупного досвіду. Політичне прогнозування наділене двома основними функціями — ідеологічною та пізнавальною. Власне між цими двома функціями політичні прогнози завжди й коливаються, подібно до годинникового маятника. При цьому кожен прогноз розробляється з метою запобігання небажаним наслідкам вірогідного розвитку подій з тим, щоб спрямувати їх у бажане річище. Прогнозування у галузі політики виступає не стільки в ролі традиційного пророцтва, скільки технологією, яка вказує, за яких саме умов і за допомогою яких засобів може бути досягнутий певний стан бажаного майбутнього. Особливим різновидом політичного прогнозування виступає державне прогнозування. Під цим терміном автор розуміє науково обґрунтоване передбачення напрямків і тенденцій розвитку країни, окремих галузей економіки (сфер діяльності) або окремих адміністративно територіальних одиниць у майбутньому.

Прогнозування має здійснюватися на основі апробованих у науці принципів – системності, верифікації, альтернативності, достовірності та ін. Оптимальне врахування та органічне поєднання цих принципів сприятиме забезпеченню достовірності поглядів у сфері політичних відносин та прийняття правильних політичних рішень. Визначаючи можливі підходи у політичному аналізі та прогнозуванні, можна розрізняти їх, зокрема, за тяжінням до гуманітарних наук (цивілізаційний та психологічний), до соціальних наук (інституційний та формаційний), природничих (системний та синергетичний). Слід пам'ятати й про те, шо більшість підходів можуть застосовуватись у політичному аналізі і прогнозуванні паралельно, хоча зіставлення результатів застосування кожного з них з іншим вимагає обережності та узгодження у тлумаченні вихідних термінів.

Потрібно визнати, що політичний аналіз і прогнозування виявляється доступним надто вузькому колу державотворців. Відповідно, потреба в розробці та впровадженні в практику цієї проблематики є більш ніж актуальною. Торкаючись рівня теоретичної розробленості даної проблематики, необхідно підкреслити, що в науково-політологічній літературі колишнього СРСР проблема політичного аналізу і прогнозування мала досить широке висвітлення. Варто згадати роботи А. Сергеева «Предвидение в политике» (1974), А.О. Кокошкіна «Прогнозирование и политика» (1975), С.В. Меліхова «Количественные методы в американской политологии» (1979), «Рабочая книга социолога» (за ред. Ю. Осипова, 1976), низку книг І.В. Бестужева-Лади, зокрема «Рабочая книга по

прогнозированию» (1982), «Прогнозное обоснование социальных нововведений» (1993), «Россия накануне XXI века, 1904-2004: от колосса к коллапсу и обратно» (1997), «Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей общества. Опыт систематизации» (1998) та інші видання, аби скласти уявлення про рівень та якість дослідження цієї проблематики в минулі роки. Разом з тим зазначений досвід підлягає переосмисленню з позиції сучасних філософських пошуків.

Західний науково-політичний світ у царині досліджуваної проблеми відомий фундаментальними працями П. Абурден, Р. Арона, Д. Белла, З. Бжезннського, М. Гайдеггера, Г. Кан, Л. Мемфорда, Дж. Нейсбіта, Ф. Поллака, Дж. Сороса, О. Тоффлера, Ф. Фукуями, представників «Римського клубу» (зокрема, Б. Гаврилишина) тощо. Прогностичний аналіз, проведений зазначеними футурологами, мав неабиякий суспільний резонанс. Йдеться про передбачення наслідків науково-технічного прогресу, кінця індустріальної ери та її заміни постіндустріальним суспільством, екологічної, ядерної, продовольчої, енергетичної та демографічної загроз. Поза сумнівом, ці наукові доробки відіграли позитивну роль у попередженні або ліквідації останніх, сприяли усуненню низки кризових ситуацій нашого часу та поліпшенню організації сучасного світу.

Останніми роками в Україні також з'явилась низка серйозних наукових праць із даної тематики. Серед них слід назвати роботи В. Андрущенка, О. Бабкіної, О. Валевського, А. Гальчинського, В. Геєця, М. Головатого, В. Горбатенка, О. Кіндратець, В. Князева, В. Кременя, А. Коваленка, Л. Кочубей, І. Кураса, Ю. Левенця, В. Литвина, М. Михальченка, Ф. Рудича, Д. Табачника, Л. Губерського, С. Телешуна, В. Тертички, В. Ткаченка, А. Толстоухова, Ю. Шемшученка та інших.

Перші аналітико-прогностичні дослідження політичних реформ в незалежній Україні здійснили такі відомі науковці, як В. Андрушенко та М. Михальченко. Аналізуючи діяльність першого всенародно обраного Президента України у роботі «Беловежье. Л.Кравчук. Украйна 1991-1995» (1996) автори не лише провели ґрунтовний аналіз соціально-економічних, політичних і соціокультурних реформ перших років незалежного розвитку України, але й багато в чому забезпечили широкоформатний прогноз діяльності наступного покоління державотворців.

Однією з фундаментальних спроб з наукових позицій визначити роль, можливості і наслідки наукового прогнозування в житті сучасного українського суспільства стала робота В. Матвієнка «Прогностика (прогнозування соціальних та економічних процесів). Теорія. Методика. Практика» (2000). Зокрема, автором запропоновано оригінальні рецепти вирішення прогностичних завдань щодо нинішніх умов розвитку українського суспільства, його місця і ролі у глобальному масштабі.

Досить цікавою з точки зору реалізації принципів політичного аналізу та прогнозування є робота В. Кременя, Д. Табачника, В. Ткаченка «Україна: проблеми самоорганізації» (2003). На тлі глибокого і всебічного

політологічного аналізу політичної історії та соціально-економічного розвитку України в ХХ ст., автори «виводять» прогностичні параметри майбутніх перетворень.

Слід відзначити напрацювання у цій сфері О. Власюка, який розробив моделі аналізу і прогнозування економічного і соціального розвитку незалежної України. Вагомим доробком у вивченні проблематики політичного аналізу і прогнозування стала низка робіт В. Тертички, в яких автор спробував дати ґрунтовну відповідь на велику кількість як теоретичних, так і суто прикладних питань, пов'язаних із роботою аналітика.

Останніми роками, у відповідь на сформований запит політичного та політико-експертного середовища, в Україні з'явилася ціла низка наукових посібників з питань політичного аналізу і прогнозування.

З-поміж них слід виокремити роботу молодого українського науковця А. Коваленка «Політичний аналіз і прогнозування» (2002). У цій роботі досить системно викладено філософські основи та ключові дослідницькі підходи до політичного аналізу, висвітлено авторське бачення сутності та методів політичного аналізу і прогнозування, розглянуто основні сфери застосування і конкретні методики здійснення політичного аналізу.

Не можна обійти увагою навчальний посібник за редакцією С. Телешуна «Вступ до політичної аналітики» (2006). Цінність зазначеної роботи полягає у її суто прикладному характерові. Зокрема, авторами розкрито практичний зміст політичного аналізу, мови політиків та основних методів політичної аналітики в контексті необхідності підвищення ефективності роботи державних службовців, представників органів місцевого самоврядування, громадських та політичних діячів.

Заслуговують на увагу колективні монографії співробітників Національного інституту стратегічних досліджень. Політичний аналіз соціально-економічних та соціокультурних перетворень в Україні, що систематично здійснюється фахівцями інституту, дозволяє визначити стратегічні цілі та пріоритети, вибудувати модель інноваційного, випереджального розвитку, обґрунтувати принципи модернізації конкретних галузей суспільного життя.

Особливе місце з точки зору осягнення теоретико-методологічних засад політичної аналітики й прогнозування належить роботам В. Горбатенка. Саме йому вперше у сучасній українській політологічній думці, на основі ґрунтовного дослідження наукових доробків зарубіжних та вітчизняних вчених, а також співставлення практичного досвіду стосовно аналітичного забезпечення державної політики у різних країнах світу, вдалося представити системне бачення проблематики політичного аналізу та прогнозу як окремої галузі політичної науки.

Таким чином, багато прогалин в осягненні досліджуваної проблематики в науковій літературі ліквідовано. Однак, залишилося не менше. Передусім, звертає на себе увагу той факт, що практично кожна з наявних вітчизняних робіт уникає питання логіки та методології політичного

аналізу та прогнозу. Розмова з цього приводу ведеться в так званій «пастельній тональності», не акцентовано, а відтак без достатньо обґрунтованих практичних рекомендацій. А це означає, що здійснений аналіз і прогноз не може бути застосований для іншої предметної галузі. їх загальні принципи залишаються не цілком прозорими. Досить розмитими виглядають теоретико-методологічні засади дослідження процесів політичного аналізу та прогнозу, історична ґенеза політичного аналізу і прогнозу в теорії європейської політичної думки. Спірним є визначення сутності політичного аналізу та прогнозу в сучасній політичній гносеології. Відкритим залишається питання щодо системності та основних напрямів політичного аналізу та прогнозу в сучасному українському державотворенні. Потребує уточнення місце та роль політичного аналізу та прогнозу в системі методів прикладної політології. Окремого фахового розгляду вимагає такий напрям, як особливості застосування методів політичного аналізу та прогнозу до політичних процесів сучасного українського суспільства, державотворення тощо.

**У Розділі 2 «Ідейно-теоретичне осмислення політичного аналізу і прогнозування в історії політичної думки»** на основі аналізу відповідної джерельної бази з'ясовані: передумови формування наукового підґрунтя політичного аналізу та прогнозу; інституціалізація наукового аналізу і прогнозу в умовах зростання динаміки політичного розвитку; становлення політичного аналізу як специфічної сфери професійної діяльності в Україні та Росії; сфери застосування політичного аналізу в сучасній політичний науці.

У випадку політичного аналізу і прогнозування ми маємо справу з більшою їхньою релятивністю щодо політичної культури, політичних режимів і політичної кон'юнктури. Внаслідок цього відбувається їх перманентне «перевідкриття», яке виражається у тому, що відтворюється ситуація їхньої генези: ґенезою виявляється не лише момент їхньої першої історичної появи, а й кожна нова мотивація звернення до них за нового політичного режиму, вже не кажучи про більш епохальні культурні та соціально-політичні зміни.

Взаємодія між аналізом і прогнозуванням сформувалася лише через значний проміжок часу. Ранні спроби прогнозування фактично не торкались поточних політичних процесів, проте елементи наукового аналізу стрімко проникали в політику європейських країн. Поступово захоплення кількісними методами дослідження зумовило підвищену увагу до соціальних реформ. Справа в тому, що європейське суспільство періоду ранньої індустріалізації характеризувалося ускладненням соціально-політичних процесів і систем, що породжувало нові управлінські виклики для суб`єктів, що приймають рішення. Перед останніми постала нагальна необхідність наростити можливості соціального і політичного контролю, зокрема через отримання і аналіз відповідної інформації. Саме потреба у пошуку відповідей на складні практичні питання суспільного життя зумовила розвиток

прикладної складової досліджень у сфері суспільних наук. Відтак, нові методи досліджень, що виникали і розвивалися, мали забезпечити не просто появу нового науково-теоретичного знання, а передусім розробку конкретних практичних порад і рекомендацій для представників політичного класу з метою посилення їх владного та адміністративного впливу.

В сучасних умовах механізми аналізу політики - це невід'ємна частина демократичного процесу прийняття рішень. Аналіз політики довів свою важливість як інструмент досягнення більшої ефективності та рівності в розміщенні суспільних ресурсів. Оскільки завдання будь-якого уряду полягає у формулюванні та реалізації такої політики, яка б давала найкращий результат для суспільства, і уникненні політики, яка не дає такого результату, цілком зрозуміло, що досягнення цієї максимальної соціальної мети раціональної публічної політики передбачає, що відповідальні за формулювання політики особи, повинні обрати таку альтернативу, здобутки від якої перевищували б витрати. Досягти абсолютного результату ефективності політики практично неможливо, оскільки витрати та здобутки від кожної альтернативи дуже рідко коли можна визначити в абсолютних величинах. Разом з тим важливо, щоб процес формування політики та всі етапи аналізу політики були прозорими для громадськості і здійснювались за її активної участі та коригування відповідно до суспільних потреб.

Еволюція формування політичної аналітики і прогностики в радянський період засвідчує, що політичні дослідження в цей час мали яскраво виражений ідеологізований характер і в якості головної мети мали аналітичний супровід «керівної і спрямовуючої» ролі КПРС як ключового суб`єкта політичної діяльності. Разом з тим, повністю нехтувати прикладними дослідження, що здійнювалися в рамках таких дісциплін як «науковий комунізм», «історія КПРС», «історичний матеріалізм», «діалектичний матеріалізм» та інших на замовлення партиійно-радянської номенклатури, було б неправильно. Якщо умовно відкинути ідеологічні нашарування і кон`юнктурну спрямованість зазначених досліджень, то з точки зору набору методів, що застосовувалися, логіки побудови, підходів до викладення системи аргументів, структури аналітичних текстів та інших складових ми можемо знайти багато справжніх аналітичних продуктів досить високого рівня, які заслуговують на вивчення й використання сучасними фахівцями-аналітиками. Прикладні розробки у сфері внутрішньої й зовнішньої політики за радянського періоду виявилися перенесеними до сфери аналітичного забезпечення діяльності партійно-державних структур. Як наслідок, значну частину прикладних аналітичних продуктів аналізу було засекречено. Окремо слід виділити напрямок аналітичних і прогностичних досліджень у сфері зовнішньої політики, що були сфокусовані на забезпечення специфічних інтересів Радянського Союзу на міжнародній арені в умовах холодної війни та існування біполярного світу.

Період перебудови дав значний поштовх для розвитку прикладних політичних досліджень. Динамічна транформація політичної системи,

ідеологічний плюралізм, становлення багатопартійності, розвиток ринкової економіки, зміни у відносинах між провідними гравцями міжнародної політики – усі ці чинники сформували потужний попит на професіоналів, що володіють спеціальними методами політичного аналізу та прогнозування. Як наслідок, виникла ціла когорта фахівців, які, працюючи за радянських часів у наукових інститутах, вищій школі або партійних структурах, оволоділи навичками політичного аналізу. У 1990-ті роки згадані фахівці звернулися до аналізу внутрішньої політики з використанням методик, напрацьованих у країнах зі сталими традиціями політичної аналітики. Відповідно, у процесі формування аналітично-прогностичного середовища в Україні слід неодмінно враховувати цей потенціал. Натомість з'ясовано, що ситуація зі становленням політичного аналізу як особливої професійної сфери в Україні та Росії виглядає досить неоднозначно. З одного боку, у державних органах з'явилися аналітичні підрозділи, виникло безліч незалежних аналітичних центрів, періодично виходять інформаційно-аналітичні бюлетені, проводяться семінари й «круглі столи», з іншого боку – методологічний рівень і якість прикладних розробок часто не відповідають сучасним вимогам і є незадовільними.

Політичний процес частіше виявляється у конкретній політичній ситуації як стані політичної системи і комплексі взаємодій між суб'єктами в певний період часу. Повний аналіз політичної ситуації повинен охоплювати взаємодію всіх політичних суб'єктів, які в сукупності складають політичну систему суспільства в поточний момент. Остання обставина особливо важлива, оскільки аналіз колишніх станів політичної системи для прикладних досліджень є малозначущим. Застосування інституціонального політичного аналізу покликане досліджувати основні політичні інститути: уряд, органи президентської влади, парламент, політичні партії, громадсько-політичні організації, фінансово-промислові групи в аспекті їх участі в політичному житті, ЗМІ, окремі соціальні групи. Горизонтальний, або груповий політичний аналіз передбачає виокремлення згуртованих політичних угруповань, до складу яких входять представники різних інститутів влади.

Особливості вітчизняного політичного процесу визначають ключові напрямки застосування зусиль політичних аналітиків. Тому не дивно, що найбільш інтенсивно в Україні розвиваються політичний менеджмент, політичний маркетинг і виборчі технології. Основний фокус уваги політичного аналізу у цих сферах сконцентрований на всебічному вивченні електорату, розробці стратегічних засад та тактичних прийомів виборчої кампанії. Останнім часом усе більше уваги політичні аналітики приділяють засобам масової інформації, більше того, ЗМІ дуже часто виступають водночас об'єктом і суб'єктом політичного аналізу. Одним із найбільш актуальних напрямків прикладної політології є дослідження різних типів політтичних конфліктів і пошук дієвих шляхів їх розв`язання. Особливих успіхів політичні науки досягли у дослідженні міжнародних конфліктів та

міжнародних відносин у цілому. Для дослідження військових конфліктів, проявів політичного насильства, масових виступів, процесу міжнародних переговорів (частоти внесення пропозицій сторін-учасниць переговорів, динаміки поступок тощо) сьогодні досить успішно застосовується методика інвент-аналізу.

Найбільш перспективним напрямом в галузі політичного аналізу міжнародних відносин зазвичай вважають вивчення тенденцій розвитку міжнародних відносин і зовнішньополітичних подій та їх прогнозування. Відносно новим напрямком в аналізі міжнародних відносин, який поступово набуває статусу окремої галузі суспільствознавчого знання є глобальне політичне прогнозування, перед яким стоять завдання довготривалого прогнозу глобалізації, вироблення випереджального і запобіжного знання та пояснення людству прийнятних альтернатив, які воно має у своєму розпорядженні.

Донині одним із найменш розвинених напрямків політичного аналізу і прогнозування як складової прикладної політології, передусім на пострадянському просторі, залишається формування й обгрунтування політичних рішень. Така ситуація великою мірою зумовлена як об'єктивними (брак авторитетних наукових аналітичних шкіл, несформованість усталеної методології, відсутність належного взаємозв`язку між політичною теорією і політичною практикою), так і суб`єктивними (небажання політичних суб`єктів користуватися науково обгрунтованими аналітичними і прогностичними даними, закритість для аналітиків механізмів прийняття рішень, комерціоналізація аналітичної діяльності) обставинами. Зазначене диктує необхідність становлення і формування відповідного професійного співтовариства, мережі фахівців, котрі займаються прикладним політичним аналізом. Це однаково важливо як з точки зору розвитку політичної аналітики і прогнозування як наукової дисципліни, так і з точки зору посилення ефективності впливу професіоналів на реальні політичні процеси.

У **Розділі 3 «Сутність політичного аналізу і прогнозування в сучасних теоретичних та прикладних дослідженнях»** розглянуто місце понять «політичний аналіз» і «політичний прогноз» у структурі сучасних теоретичних і прикладних досліджень; проблема системності як показник цілісності та наукової обґрунтованості політичного аналізу та прогнозу; основні етапи здійснення системного політичного аналізу та прогнозу; узгодження процедури застосування й верифікація політичного аналізу та прогнозу.

Якщо актуальним завданням теорії політики є завдання пояснення причин виникнення та розвитку політичних явищ, то у прикладній сфері політичний аналіз спрямований на конкретні проблеми реалізації політики в суспільній практиці. На відміну від теоретичної політології, яка спрямована на отримання (вироблення і систематизацію у вигляді гіпотез, законів і закономірностей, причинно-наслідкових зв`язків тощо) нових знань про

сферу політики, політичний аналіз свідомо спрощує розуміння об'єкта дослідження з метою продукування раціональних пропозицій щодо можливих варіантів політичної поведінки або політичного рішення. Іншими словами, на відміну від фундаментальної науки, для якої важливе нове знання як таке, політичний аналіз зорієнтований на виконання конкретного завдання відповідно до чітко визначених і сформульованих практичних потреб замовника.

Труднощі здійснення політичного аналізу і прогнозування пов'язані з тим, що необхідні для перевірки гіпотез і теорій дані можуть бути винятково важкодоступні: люди, які володіють такою інформацією, можуть відмовитися надати її з політичних або особистих мотивів. Експериментальні методи, що зарекомендували себе в природничих науках, у політичному аналізі можуть призвести до маніпулювання людьми, при цьому експериментатори виявляються обмеженими у своїх можливостях етичними міркуваннями. Ставлячи ті або інші питання, вони можуть порушити недоторканність особистого життя людини; впливаючи на учасників експерименту тими або іншими стимулами, вони можуть піддати їх фізичному або емоційному ризику. Ефективність використання політичним аналітиком того або іншого методологічного інструментарію й технічних прийомів багато в чому визначається його здатністю зберігати оперативність й інноваційність; пропонувати порівняно прості рішення, що не вимагають значних часових і організаційних витрат; бути досить гнучким для легкої адаптації до різних проблемних ситуацій; сполучати переваги неформальної якісної аргументації з перевагами формалізованих кількісних даних.

Прогнозування покликане відокремлювати прикладний політичний аналіз від академічних політичних досліджень, у яких цілком доречно можуть використовуватись дескриптивний опис та діагностика політичних ситуацій. Прогнозування відкриває шлях до перспективного політичного аналізу, який передбачає здатність трансформувати теоретичні гіпотези, змінні та показники, моделі, графіки та інші атрибути описувальної науки в дещо таке, що має практичну значущість і здатне реально впливати на навколишню дійсність, - в політичну рекомендацію. А будь-яка рекомендація тією чи іншою мірою має на меті підняти завісу, що приховує від нас майбутнє. У свою чергу, політичний аналіз є відправною точкою для будь-якого прогнозу, оскільки саме він дає можливість визначити вже існуючі напрямки розвитку політичного процесу, а також виявити певні тенденції в політичній сфері, які ще не сформовані, але вже проглядаються.

Прогнозування не є лише спробою передбачити майбутнє. Прогнозист має виходити із діалектичної взаємодії політичних явищ і процесів (урахування випадковостей, ймовірного розгортання подій за різними траєкторіями, нелінійних варіантів соціально-політичного розвитку, нелогічних виявів поведінки суб’єктів політики). Прогнози мають створювати підґрунтя для планування діяльності суб’єктів політики, а відтак повинні містити оцінку реалістичності зазначених

планів, відповідних ризиків, наслідків їх реалізації або відмови від запланованих дій, охоплювати весь спектр можливих чинників.

Як порівняно новий напрям дослідження (передусім на пострадянському просторі) політичний аналіз і прогнозування ще на мають усталеного категоріального апарату, єдиних стандартів у розумінні суміжних явищ і проблем. Проте сьогодні ні в кого не виникає сумнівів, що здійснення аргументованого політичного аналізу і прогнозування є запорукою ефективної діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, політичних керівників, апарату забезпечення їхньої діяльності, а також окремих суб'єктів політичних відносин.

Системний підхід уможливлює цілісне бачення соціальних процесів: залежно від того, наскільки послідовно він застосовується, ці процеси постають як більш або менш цілісні. Не перебільшуючи можливості людини і навіть людства, слід розглядати і формувати цілісності в об'єктивному світі, а також усвідомлювати значущість цих цілісностей для світу як такого. Системність прогнозування означає, що, з одного боку, політика розглядається як єдиний об'єкт, а з іншого боку - як сукупність відносно самостійних напрямків (блоків) прогнозування. Цей принцип дозволяє отримати цілісну модель досліджуваного об'єкта в усій сукупності його прямих і зворотних, ієрархічних та координаційних зв'язків, визначити і виокремити його основні системні ознаки - елементарний склад, структуру, зміст, функціонування, способи реалізації. Причому цілісність, комплексність, системність прогнозування полягає не в простій сумі зусиль експертів вузькоспеціалізованих галузей, а у використанні комплексно-методологічного принципу узгодження результатів прогнозування. Механічна сума прогнозів спеціалістів різних галузей не дає цілісного загального соціального або політичного прогнозу, на підставі якого можна було б успішно здійснювати окремі аспекти соціального/політичного прогнозування.

Надзвичайно важливою проблемою є необхідність чітко розмежувати категорії обґрунтованості й істинності прогнозу. Так, прогноз може вважатися обґрунтованим, якщо він спирається на сучасні наукові засади, вироблений із застосуванням надійних методів та інструментів, максимально враховує усі можливі чиннику впливу на перебіг подій, оцінює ймовірні ризики, а також перевірений щодо інших подібних (аналогічних) ситуацій. Що стосується істинності, то її критерієм, як відомо, є практика. Проте важливо на потрапляти у пастку спрощеного розуміння практики, зводячи її в котексті нашого дослідження до дихотомії «прогноз справдився – прогноз не справдився» лише з позиції сьогоднішнього дня. Насправді, досить часто трапляється так, що прогнозні оцінки значно випереджають час і справджуються лише згодом. Адже ширше розуміння практики охоплює розвиток людського суспільства в цілому. І саме тенденції цього розвитку слід враховувати під час оцінки істинності прогнозу.

**У Розділі 4 «Місце та роль політичного аналізу і прогнозування в системі методів політичної науки»** розглянуто проблеми становлення аналізу і прогнозування в контексті формування методології політичного пізнання. На цій основі виявлено пізнавальні можливості цього напряму знань у системі сучасної політичної науки. Показано межі евристичності, фактори ризику, масштаб і можливості здійснення політичного аналізу та прогнозування через застосування відповідних методів.

При політичному аналізі і складанні політичного прогнозу необхідно враховувати комплекс із багатьох чинників, в тому числі нелінійний і імовірнісний характер параметрів політичного процесу. Це особливо стосується події, шо не простежується в майбутньому. Вона розцінюється як просторово- часова зона невизначеності, де відбувається подія, на яку чекають, і об'єкт приходить до стану, який можливо передбачити. Сучасні методики політологічних досліджень в більшості випадків являють собою форму, ланку або спосіб адаптації загальних і окремих методів до вивчення специфічних і по-своєму унікальних політичних явищ і процесів, що припускає певне комбінаційне сполучення й пропорцію «традиційних», якісних й «нових» емпіричних, кількісних способів політичного пізнання.

Результат політичного аналізу і прогнозування значною мірою визначається тим, якими науковими методами загалом володіє аналітик, і які з них він застосовує у кожному конкретному випадку. Сфера політики не підпорядкована жодним стандартам. На динаміку та вектор розгортання політичних процесів впливає величезна низка різноманітних чинників. Все це унеможливлює застосування однакового методологічного інструментарію для побудови достовірного прогнозу навіть щодо випадків, які з першого погляду видаються тотожніми. Щоразу професійний аналітик має визначити можливу сферу використання кожного методу і вибрати найбільш ефективний для конкретного випадку. Водночас такий вибір залежить від мети, термінів та часу, відведеного на розроблення аналізу чи прогнозу.

Жоден із методів політичної гносеології неможливо використовувати без урахування конкретного контексту, оскільки неправильний вибір методу аналізу може призвести до того, що важливі чинники не будуть враховані, і тоді прогноз буде помилковим. Кожен із методів політичного аналізу та прогнозу має свої межі евристичності та фактори ризику, які впливають на характер прогнозу.

При розробці політичного прогнозу на всіх рівнях важливу роль виконує врахування й аналіз можливого і вірогідного в оцінці подій. З погляду можливості слід розглядати всі елементи й фази політичних відносин: час подій і етапів процесу, простір, в якому він здійснюється; стан об'єкта, що змінюється, напрям його зміни, мету прогнозу, його передбачуваний або мимовільний результат. Для того щоб зробити політичний прогноз більш адекватним і при цьому не враховувати зайвих чинників, доцільно виділити прогнози глобального, середнього і локального рівнів за ознакою широти охоплення предмета політичного дослідження. При

цьому фактично предмет політичної гносеології залишається один - сфера політичного в цілому у її єдності, як історичній, так і глобальній. Водночас масштаб здійснення дослідження може бути дещо відмінним.

Найбільш вдалий аналіз владних відносин можливий передусім на локальному рівні. Для цього аналізу найкраще можуть підійти передусім психологічний, інтегральний, системний, синергетичний методи. Виявлено, що для моделювання і прогнозування політичних процесів на локальному рівні шляхом застосування когнітивно-синергетичного підходу дуже добре підходить сфера бізнесу, яка слугує своєрідним випробувальним полігоном для перетворення державно-бюрократичних структур. Такий підхід вписується у висновок закордонних експертів про необхідність переходу від державного адміністрування до державного менеджменту, що передбачає інкорпорацію в сферу державного управління деяких ринкових механізмів.

Надзвичайно складною проблемою є проведення точної межі, де завершується глобальний рівень прогнозування і починається середній або локальний рівень політичного прогнозу. Події, які відбуваються на глобальному рівні, можуть впливати на локальний та середній рівні, і навпаки. Глобальними процесами можна вважати ті процеси, які здійснюють фронтальний вплив на весь світ як глобальну політичну систему. Локальними - ті, котрі як підсистеми входять складовими частинами в глобальний процес, але істотно не впливають на світове розташування політичних сил, і в яких самоорганізаційна складова переважає зовнішній вплив. Отже, прогнози глобального рівня, з одного боку, потребують аналізу більшої кількості фактів, а з іншого - дають точніший результат. Залежно від того, в якому контексті нас цікавить той чи інший політичний процес, можна вибрати відповідний метод, який дасть більш адекватний політичний прогноз.

У **розділі 5 «Особливості застосування методів політичного аналізу та прогнозування до політичних процесів сучасного українського суспільства»** розглянуто передумови і суспільно-політичний контекст становлення вітчизняного аналізу і прогнозування. Виявлено особливості формування політично-наукового та політично-експертного середовища, а також основні недоліки у дослідженні політичних процесів вітчизняними аналітиками.

Зміна умов політичного життя приводить до зміни політичної культури, тому після оголошення незалежності України відбувається більш активне залучення громадян у сферу політичного життя суспільства. Відповідно, при здійсненні аналізу і прогнозування важливу роль можуть виконувати наступні чинники: І) менталітет населення, який визначається культурною спадщиною або релігією; 2) рівень економічного розвитку країни, що залежно від розвиненості ринкових відносин і приватного сектора обумовлює потребу в більшому або меншому державному втручанні; 3) ступінь відкритості економіки; 4) рівень технологічного розвитку, що визначається наявністю або відсутністю природних монополій, а також

необхідністю в регулюванні нових видів діяльності; 5) якість апарату державного управління.

Політична ситуація в Україні є досить складною й мало прогнозованою, про що, наприклад, свідчать результати кількох останніх парламентських виборів. Соціологічний підхід до прогнозування результатів виборів не завжди виправдовує сподівання, оскільки в останню мить можуть стати відомими раніше приховані факти, які можуть доволі істотно вплинути на психологію виборця, його емоційну сферу, а відтак і на результати голосування. Звідси слід зробити висновок про те, що політичний аналіз і прогнозування в українській політології формується одночасно зі зміною політичної реальності, має динамічний характер, а тому відзначається радше вірогідним, а не достовірним характером.

У процесі здійснення політичного аналізу і прогнозу в Україні виявляється суттєва різниця між прогнозами експертів - представників бізнесу, з одного боку, і експертів, що відносять себе до інших професійних сфер, з іншого. Так, істотно відрізняються передбачення тих, хто працює в державних установах, і тих, хто займається підприємництвом: відповідно 60% і 45 % з них очікують суттєвого уповільнення темпів економічного зростання. Узагалі, експерти з бізнес-кіл, тобто ті, хто практично займаються економікою і мають бути досить чутливими до можливостей, що відкриваються, є найбільш поміркованими у своїх прогнозах. Вони – єдина професійна група експертів, хто спрогнозував кризові явища у сучасній економіці в 2008 – 2010 рр.

В українському медійному просторі можна спостерігати виразне розшарування тенденцій політичного прогнозування за такими ознаками: в орієнтованій на наймасовішого, а отже, невибагливого, читача пресі натрапляємо не стільки на аналітику, скільки на не дуже замасковану пропаганду. У нечисленних популярних виданнях, зорієнтованих переважно на політичну еліту, домінує хронічна підміна понять, відтінена рафінованою інтелігентською лексикою. У відповідності з цим слід враховувати, що під час проведення політичного аналізу і складання політичних прогнозів багато залежить від пізнавальної позиції аналітика, на яку можуть впливати приналежність до певної соціальної групи, клану, споріднені відносини або матеріальна зацікавленість. Вузькокорпоративна думка, сформована на замовлення певних політичних сил, часто визначально впливає на наукову об'єктивність й обґрунтованість прогнозів.

Політологи зосереджують увагу на практичній політиці (policy), оскільки це означає не лише ширші правила прийняття рішень, але і впровадження розгляду поведінки з дещо інших, неполітичних, точок зору. Зосередження на практичній політиці обумовлене ставкою на авторитарні рішення як усвідомлення політики. Окрім того, у багатьох політичних дослідженнях спостерігається намагання уникнути логічної неминучості такого погляду на політику. Причиною цього є те, що зміни в політичному процесі мають відносно невелику пізнавальну цінність у поясненні

неочікуваних результатів і не менш непередбачуваних насідків. Цю інформацію розглядають запізно, зважаючи на її' обґрунтованість, і тому втрачається надто багато часу на дослідження неважливих складових аналізу, що й спонукає ігнорувати сутність дослідження державної політики. Здобуття й розробка наукового знання про сили, які впливають на державну політику та про її наслідки, є необхідною умовою для того, щоб за допомогою спеціальних заходів закріпити і зберегти певний її напрям. Натомість виявлено, що в Україні у сфері державної політики, як правило, домінують короткі (ситуативні) аналітичні дослідження і прогнози. Послідовно системне і глобальне прогнозування лише формується. Це пов'язано з тим, що українська політична думка долає колишню марксистсько-ленінську методологію, наближається до світової політичної думки. В українській політології політичний аналіз і прогноз досі не мають «сталого суб'єкта».

У **Розділі б «Основні напрями здійснення політичного аналізу та прогнозування в сучасному українському державотворенні»** розглянуті проблеми аналітично-прогностичного моделювання політичної системи України, внутрішньополітичних реалій України як об'єкта аналізу і прогнозування, визначення перспектив розвитку України в системі міжнародних відносин, створення аналітико-прогностичних моделей політичного реформування українського суспільства та його можливих наслідків.

Внутрішньополітичне прогнозування доцільно здійснювати за наступними напрямками, що корелюються із сегментами політичної системи суспільства.

1. *Прогнозування пріоритетів трансформування держави*. У цьому контексті державна влада має забезпечувати демократизацію і гуманізацію суспільного життя, реалізацію соціальної рівності, гарантувати дотримання прав і свобод громадян. Основним політичним пріоритетом стає дієва взаємодія інститутів державної влади і громадянського суспільства, дотримання балансу між свободою кожного і свободою всіх, забезпечення верховенства права, підзвітності й підконтрольності державної влади та встановлення демократичного політичного суспільного порядку.

2. *Прогнозування партійного будівництва в державі.* Українська партійна система переживає особливо складний етап свого розвитку. На неї водночас впливають кілька нових чинників: нові, наближені до демократії, але не усталені політичні реалії; зростання досвідченості, вимогливості, активності виборців; інформаційна прозорість, що стрімко зросла. Прогнозування партійного будівництва має враховувати європейський досвід, що дає досить надійний і абсолютно модерновий варіант будівництва партії широкого консенсусу: від лібералізму до соціал-демократії. Прогнозування розвитку партійної системи в Україні має враховувати стан та перспективи розвитку партій, вдосконалення їх діяльності, визначеність

партіями ціннісних засад, внутрішню демократичність, відповідальність перед виборцями.

3. *Прогнозування розвитку інститутів громадянського суспільства.* Прогнозування розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні необхідно розвивати в наступних напрямках:

- законодавчого врегулювання багаторівневої системи відносин між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства; визначення ефективності взаємодії на горизонтальному і вертикальному рівнях усіх структур громадянського суспільства з чітко зорієнтованою діяльністю та функціями всіх його інститутів;
- розвитку провідних осередків діяльності інститутів громадянського суспільства, якими є місцеві структури (територіальні громади, ради, органи самоорганізації населення) та яким простіше лобіювати інтереси окремих громадян;
- делегування органам місцевого самоврядування окремих функцій державних органів (особливо у соціальній сфері, спорті, культурній діяльності);
- забезпечення інформованої населення про діяльність інститутів громадянського суспільства з альтернативних джерел (висвітлення ЗМІ ролі відповідних інститутів у соціальному житті громадян, формування позитивної громадської думки, проведення дискусій представників громадських організацій із представниками гілок влади).

4. *Прогнозування розвитку політичного лідерства і політичної еліти.* Залежність суспільства від зазначених чинників зумовлює необхідність прогнозування діяльності політичних сил, що приходять до влади, формують управлінські структури різних рівнів і масштабів (президентські, урядові тощо), виробляють і здійснюють власну політику, котра, у свою чергу, стає засобом цієї влади. Слід додати, що прогнозування цього напрямку ускладнюється тривалим, стійким протиборством між різними частинами елітних угруповань. Істотним елементом тут виступають позиції індустріальної еліти (її переважно складають впливові групи регіональної еліти) і тих позаелітних груп, які вона репрезентує.

5. *Прогнозування формування політичної культури.* Кожне суспільство має свою конфігурацію політичної культури. Це залежить від його історії, соціально-класової структури, типу й характеру політичної системи, економічної бази та інших обставин. Хоча українська політична культура в загальних рисах повторює загальноєвропейські типи політичних культур, усе ж вона має певні особливості, які варто передбачати та брати до уваги. Деякі з них перебувають ще на стадії становлення, інші відмирають. Одні корелюються з політичною системою, що створюється, інші — з системою, що відходить у небуття. Інші вже розгорнули свою якісну визначеність, декотрі лише жевріють, хоча й заявляють про себе як необхідні та закономірні. У цьому контексті прогнозування демократичної переорієнтації політичної культури спрямоване на пізнання першочергових змін у будові та

функціонуванні політичних і, насамперед, державних інститутів, їх діяльності в аспекті підвищення ролі особистості, її інтересів та на організацію політичного співіснування ідейно різних сил. Адже громадянська політична культура передбачає наявність конструктивної опозиції в державі, яка є своєрідним «контролером» діяльності владних структур.

6. *Прогнозування впливу зовнішньополітичних чинників на внутрішньополітичні.* Розширення ЄС і його поява на українському кордоні вимагає прогнозування як позитивних чинників, так і небезпек, викликів нашій державі та її прикордонним областям, визначення у близькій перспективі характеру процесу та його впливу на економічний та соціально-культурний розвиток України. Такий процес може сприяти зростанню інвестицій, спонукатиме до прискореної модернізації транспортної та комунікаційної мереж, стимулюватиме підвищення зайнятості населення або навпаки негативно впливатиме на різні сфери суспільного життя, створюючи міграційну, кримінальну, екологічну небезпеку. Важливим напрямком прогнозування зовнішньої політики України є її прагнення до регіонального лідерства. Для цього, враховуючи закономірні амбіції та національні інтереси, їй потрібно поступово посилювати конструктивний вплив на загальну ситуацію в регіоні. В інтересах цього має прогнозуватися співробітництво та лідерство України в Балто-Чорноморському партнерстві. З огляду на своє геостратегічне розташування Україна є природним посередником між регіонами Балтійського та Чорного морів. Розширення зв'язків між Півднем і Північчю Європи сьогодні настільки відповідає потребам часу, що за пасивності України роль посередника візьме на себе інша, менш пристосована для цієї діяльності держава. Відтак виникає потреба передбачення можливостей України в стабілізації безпеки частини Європи між Балтійським і Чорним морями по вісі Північ – Південь.

У контексті розвитку сфери політичного аналізу і прогнозування важливим чинником виступає моделювання, яке дозволяє уникнути методу «спроб і помилок» у його найпримітивнішому прояві. У політичному аналізі метод моделювання варто сполучати у більшості випадків з методом пілотнних проектів, який полягає у тому, що модель не застосовується відразу в практиці у повному масштабі, а спочатку випробовується на малій групі або на окремій сфері реалізації політичної діяльності, а у випадку успіху «пілотного проекту» може поширюватись на всю заплановану сферу застосування. Систематизація досвіду практичного застосування політичного аналізу та прогнозування розвитку сучасного українського суспільства потребує уважного критичного вивчення різних напрацьованих у світі модернізаційних моделей суспільних реформ, негативних і позитивних міжнародних практик. Водночас слід виходити з того, що побудова будь-яких моделей соціально-політичної реальності повинна спиратися на історичний досвід і традиції конкретного суспільства, адже універсальних моделей не існує.

У **Висновках** систематизовано результати представленого дослідження, які дозволяють системно подивитися на проблематику політичного аналізу і прогнозування та, водночас, створюють підґрунтя для подальшого дослідження цієї важливої теми.

Дослідження сфери політичного аналізу потребує виявлення не лише особливостей його застосування у державному управлінні, але й особливостей його здійснення в рамках громадянського суспільства в цілому. Здійснення ефективної державної політики є і повинно бути результатом і квінтесенцією всього політичного аналізу в країні. Однак, якщо не брати належним чином до уваги аналітику широкого кола політичних сил, це може стати початком занепаду демократичних засад держави. Отже, аналіз державної політики має поєднуватися з аналізом недержавної політики, зокрема, окремих суб'єктів політикуму – політичних партій, рухів, блоків.

Політичний аналіз не може бути лише теоретичним або лише практичним, його слід розглядати як пошук шляхів оптимальної реалізації інтересів суб`єктів політичної дії. Політичний аналіз є галуззю політологічного знання, до компетенції якої належить науково ангажований, тобто критично-рефлексивний, доказовий і ціннісно навантажений пошук моделей розв'язання конкретних проблем, з якими стикаються суб'єкти політичної діяльності. За своєю природою політичний аналіз тому є не просто інструментальним, а й комунікаційним знанням, яке включає в себе у якості важливого виміру спрямованість на зміну політичної реальності на основі науково обґрунтованого прогнозу.

Політичне прогнозування має включати, по-перше, проектування в політичній сфері, розроблення політичних сценаріїв – проектів майбутнього політичного буття, за якими передбачається або планується розвиток подій у певному суспільстві; по-друге, політичні передбачення окремо взятих осіб або групи індивідів за допомогою інтуїції, знання, інтелектуального чи соціального проектування на основі сукупного досвіду. Прогноз у галузі політики виступає технологією, яка вказує, за яких саме умов і за допомогою яких засобів може бути досягнутий певний стан бажаного майбутнього. Особливим різновидом політичного прогнозування виступає державне прогнозування, під яким слід розуміти науково обґрунтоване передбачення напрямків і тенденцій розвитку країни, окремих галузей економіки (сфер діяльності) або окремих адміністративно територіальних одиниць у майбутньому.

У випадку політичного аналізу і прогнозування ми маємо справу з більшою їхньою релятивністю щодо політичної культури, політичних режимів і політичної кон'юнктури. Внаслідок цього відбувається їх перманентне «перевідкриття», яке виражається у тому, що відтворюється ситуація їхньої ґенези: ґенезою виявляється не лише момент їхньої першої історичної появи, а й кожна нова мотивація звернення до них за нового політичного режим, вже не кажучи про більш епохальні культурні та соціально-політичні зміни.

В сучасних умовах механізми аналізу політики – невід'ємна частина демократичного процесу прийняття рішень. Аналіз політики довів свою важливість як інструмент досягнення більшої ефективності та рівності в розміщенні суспільних ресурсів. Оскільки завдання будь-якого уряду полягає у формулюванні та реалізації такої політики, яка б давала найкращий результат для суспільства, і уникненні політики, яка не дає такого результату, досягнення цієї максимальної соціальної мети раціональної публічної політики передбачає, що відповідальні за формулювання політики особи повинні обрати таку альтернативу, здобутки від якої перевищували б витрати. Досягти абсолютного результату ефективності політики практично неможливо, оскільки витрати та здобутки від кожної альтернативи дуже рідко коли можна визначити в абсолютних величинах. Разом з тим важливо, щоб процес формування політики та всі етапи аналізу політики були прозорими для громадськості і здійснювались за її активної участі та коригування відповідно до суспільних потреб.

Найбільш перспективним напрямом в галузі політичного аналізу міжнародних відносин зазвичай вважають вивчення тенденцій розвитку міжнародних відносин і зовнішньополітичних подій та їх прогнозування. Відносно новим напрямком в аналізі міжнародних відносин, який поступово набуває статусу окремої галузі суспільствознавчого знання є глобальне політичне прогнозування, перед яким стоять завдання довготривалого прогнозу глобалізації, аналіз сучасних тенденцій та перспектив функціонування глобальних політичних процесів та їх інституційного забезпечення, зрештою вироблення, оцінка та пояснення можливих альтернатив подальшого розвитку людства як такого.

Донині одним із найменш розвинених напрямків політичного аналізу і прогнозування як складової прикладної політології, передусім на пострадянському просторі, залишається формування й обгрунтування політичних рішень. Така ситуація великою мірою зумовлена як об’єктивними (брак авторитетних наукових аналітичних шкіл, несформованість усталеної методології, відсутність належного взаємозв`язку між політичною теорією і політичною практикою), так і суб`єктивними (небажання політичних суб`єктів користуватися науково обгрунтованими аналітичними і прогностичними даними, закритість для аналітиків механізмів прийняття рішень, комерціоналізація аналітичної діяльності) обставинами. Тому ми погоджуємося із закликом колег-науковців до всіх, хто займається прикладним політичним аналізом на пострадянському просторі, щодо необхідності становлення і формування відповідного професійного співтовариства. Це однаково важливо як з точки зору розвитку політичної аналітики і прогнозування як наукової дисципліни, так і з точки зору посилення ефективності впливу фахівців на реальні політичні процеси в сучасному світі.

У прикладній сфері політичний аналіз спрямований на конкретні проблеми реалізації політики в суспільній практиці. У зв'язку з цим необхідні

для перевірки гіпотез і теорій дані можуть бути винятково важкодоступні: люди, що володіють такою інформацією, можуть відмовитися надати її з політичних або особистих мотивів. Експериментальні методи, що зарекомендували себе в природничих науках, у політичному аналізі можуть призвести до маніпулювання людьми, при цьому експериментатори виявляються обмеженими у своїх можливостях етичними міркуваннями. Ставлячи ті або інші питання, вони можуть порушити недоторканність особистого життя людини; впливаючи на учасників експерименту тими або іншими стимулами, вони можуть піддати їх фізичному або емоційному ризику. Ефективність використання політичним аналітиком того або іншого методологічного інструментарію й технічних прийомів багато в чому визначається його здатністю зберігати оперативність й інноваційність; пропонувати порівняно прості рішення, що не вимагають значних часових, організаційних й інших витрат; бути досить гнучким для легкої адаптації до різних проблемних ситуацій; сполучати переваги неформальної якісної аргументації з перевагами формалізованих кількісних викладень.

Прогнозування покликане відокремлювати прикладний політичний аналіз від академічних політичних досліджень, у яких цілком доречно можуть використовуватись дескриптивний опис та діагностика політичних ситуацій. Прогнозування відкриває шлях до перспективного політичного аналізу, який передбачає здатність трансформувати теоретичні гіпотези, змінні та показники, моделі, графіки та інші атрибути описувальної науки в дещо таке, що має практичну значущість і здатне реально впливати на навколишню дійсність, – в політичну рекомендацію. А будь-яка рекомендація тією чи іншою мірою має на меті підняти завісу, що приховує від нас майбутнє. У свою чергу, політичний аналіз є відправною точкою для будь-якого прогнозу, оскільки саме він дає можливість визначити вже існуючі напрямки розвитку політичного процесу, а також виявити певні тенденції в політичній сфері, які ще не сформовані, але вже проглядаються.

Політичне прогнозування не є лише намаганням передбачити майбутнє у політичній сфері. Прогнозист має виходити із діалектичної взаємодії політичних явищ і процесів (урахування випадковостей, ймовірного розгортання подій за різними траєкторіями, нелінійних варіантів соціально-політичного розвитку, нелогічних виявів поведінки суб'єктів політики). Прогнози мають створювати підґрунтя для планування діяльності суб'єктів політики, а відтак повинні містити оцінку реалістичності зазначених планів, відповідних ризиків, наслідків їх реалізації або відмови від запланованих дій, охоплювати весь спектр можливих чинників. Отже, Політичні прогнози повинні розроблятися з метою підвищення дієвості і результативності політичних рішень, запобігання негативного сценарію розвитку подій у різних галузях політичного життя й на ділянках впливу політики на економіку, соціальну й духовну сфери.

Єдність політичного аналізу та прогнозу зумовлена тією обставиною, що прийняття компетентних політичних рішень неможливе без двох інших істотних компонентів – аналізу політичної ситуації й створення прогнозу

щодо її розвитку. Причому якщо політичний аналіз може бути самостійною процедурою та не знаходити продовження в прийнятті політичних рішень і здійсненні політичного прогнозування, то ані політичне рішення, ані політичний прогноз неможливі без опори на результати аналізу політичної ситуації. Навіть суто інтуїтивні рішення передбачають здійснення хоча б побіжного, короткострокового, але все ж таки аналізу ситуації. А недоліки у проведенні ситуаційного аналізу неминуче позначаться на якості рішень і прогнозів.

При політичному аналізі і складанні політичного прогнозу необхідно враховувати комплекс із багатьох чинників, в тому числі нелінійний і ймовірнісний характер параметрів політичного процесу. Це особливо стосується події, що не простежується в майбутньому. Вона розцінюється як просторово- часова зона невизначеності, де відбувається подія, на яку чекають, і об'єкт приходить до стану, який можливо передбачити. Щоб здійснити політичний прогноз, необхідно провести аналіз як генезису і сутності суспільства, так і форм владних відносин у ньому, потрібно виявити закономірності політичних процесів, що мали місце у минулому, і зробити екстраполяцію їх у майбутнє.

Результат політичного аналізу і прогнозування значною мірою визначається тим, якими науковими методами загалом володіє аналітик, і які з них він застосовує у кожному конкретному випадку. Сфера політики не підпорядкована жодним стандартам. На динаміку та вектор розгортання політичних процесів впливає величезна низка різноманітних чинників. Все це унеможливлює застосування однакового методологічного інструментарію для побудови достовірного прогнозу навіть щодо випадків, які з першого погляду видаються тотожніми. Щоразу професійний аналітик має визначити можливу сферу використання кожного методу і вибрати найбільш ефективний для конкретного випадку. Водночас такий вибір залежить від мети, термінів та часу, відведеного на розроблення аналізу чи прогнозу. Для політичного прогнозу необхідно проаналізувати величезну кількість інформації, що неможливо без побудови певної моделі, яка враховує важливу в певному контексті інформацію. Відповідно пізнання реальності повинно здійснюватися не шляхом віддзеркалення значущих об'єктів, зв'язків і відносин між ними, а за допомогою конструювання суб'єктивно корисних моделей реальності, що фіксують контекстуально значущі її елементи і структури.

Жоден із методів неможливо використовувати без урахування конкретного контексту, оскільки неправильний вибір методу аналізу може призвести до того, що важливі чинники не будуть враховані, і тоді прогноз буде помилковим. Кожен із методів політичного аналізу та прогнозу має свої межі евристичності та фактори ризику, які впливають на характер прогнозу.

При розробці політичного прогнозу на всіх рівнях важливу роль виконує врахування й аналіз можливого і вірогідного в оцінці подій. З погляду можливості слід розглядати всі елементи й фази політичних

відносин: час подій і етапів процесу, простір, в якому він здійснюється; стан об'єкта, що змінюється, напрям його зміни, мету прогнозу, його передбачуваний або мимовільний результат. Для того щоб зробити політичний прогноз більш адекватним і при цьому не враховувати зайвих чинників, доцільно виділити прогнози глобального, середнього і локального рівнів за ознакою широти охоплення предмета політичного дослідження. При цьому фактично предмет політичної гносеології залишається один - сфера політичного в цілому - у її єдності, як історичній, так і глобальній. Водночас масштаб здійснення дослідження може бути дещо відмінним. Найбільш вдалий аналіз владних відносин можливий передусім на локальному рівні. Для цього аналізу найкраще можуть підійти передусім психологічний, інтервальний, системний, синергетичний методи. Прогнози глобального рівня, з одного боку, потребують аналізу більшої кількості фактів, а з іншого — дають більш точний результат. Залежно від того, в якому контексті нас цікавить той чи інший політичний процес, можна вибрати відповідний метод, який дасть більш адекватний політичний прогноз.

Політичний аналіз і прогнозування слід розглядати не як стале явище, а як процес, що набирає силу. Передумовою політичного аналізу є здатність вирізняти в політичному середовищі окремі об'єкти, ідентифікувати їх з точки зору задоволення потреб, здійснювати відповідну оцінку й відбір. При складанні політичного прогнозу слід ураховувати, що в умовах перехідного суспільства корупція перебирає на себе функцію консолідації політичних і господарських еліт, а також регламентації їх діяльності, оскільки інші регулятори (ідеологія, закон, релігія, мораль) або втрачають свою дієвість, або взагалі не в змозі ефективно впливати на поведінку людей. Часто корупція проникає у вищі ешелони влади під час виборів через незаконне фінансування виборчих кампаній.

Політична ситуація в Україні є досить складною й мало прогнозованою, про що свідчать результати парламентських виборів. Можна відмітити, що соціологічний підхід до прогнозування результатів виборів не завжди виправдовує сподівання, оскільки в останню мить можуть стати відомими раніше приховані факти, які можуть доволі істотно вплинути і на психологію виборця, його емоційну сферу, тим самим і на результати голосування. Звідси слід зробити висновок про те, що політичний аналіз і прогноз в українській політології формується одночасно зі зміною політичної реальності, має динамічний характер, а тому відзначається радше вірогідним, а не достовірним характером.

Під час проведення політичного аналізу і складання політичних прогнозів багато залежить від пізнавальної позиції аналітика, на яку можуть впливати приналежність до певної соціальної групи, клану, споріднені відносини або матеріальна зацікавленість Вузькокорпоративна думка, сформована на замовлення певних політичних сил, часто визначально впливає на наукову об'єктивність й обґрунтованість прогнозів.

Політологи зосереджують увагу переважно на існуючій практичній політиці, якій властива ставка на авторитарні рішення. Надто багато енергії витрачається на дослідження неважливих складових аналізу, що спонукає ігнорувати сутність дослідження державної політики.

Виявлення системних параметрів розвитку українського суспільства не забезпечує автоматично набуття вітчизняною політикою необхідних системних якостей. Для цього щонайменше реалізація принципу системності у політичному аналізі має відтворюватися у відповідних рішеннях, що виключають саму можливість політичного посягання не тільки на результат, а й на сам процес набуття елементами системи нового змісту, в якому матеріалізується ствердження нової соціальної системи. Реалізація принципу системності в політичному аналізі сприятиме прийняттю рішень, спрямованих на координацію, субординацію і функціоналізацію елементів політичної системи, вона безпосередньо стосується політичного управління, зокрема, регіональними елементами.

Внутрішньополітичне прогнозування доцільно здійснювати за такими напрямками: 1) прогнозування пріоритетів трансформування держави, демократизація і гуманізація суспільного життя, реалізація соціальної рівності, гарантувати дотримання прав і свобод громадян, взаємодія інститутів державної влади і громадянського суспільства, дотримання балансу між свободою кожного і свободою всіх, забезпечення підзвітності й підконтрольності державної влади та встановлення демократичного політичного суспільного порядку; 2) прогнозування партійного будівництва в державі, організації функціонування партій, зв'язків між центральними керівними органами, регіональними і місцевими організаціями з урахуванням європейського досвіду, що дає досить надійний і абсолютно модерновий варіант будівництва партії широкого консенсусу: від лібералізму до соціал-демократії; 3) прогнозування розвитку інститутів громадянського суспільства, визнання їх права і спроможності реагувати на процеси, які відбуваються в суспільстві, через законодавче врегулювання їх відносин з органами державної влади, розвиток провідних осередків діяльності (територіальні громади, ради, органи самоорганізації населення), делегування органам місцевого самоврядування окремих функцій державних органів (особливо у соціальній сфері, спорті, культурній діяльності); забезпечення інформованості населення про діяльність інститутів громадянського суспільства з альтернативних джерел; 4) прогнозування розвитку діяльності політичних сил, що приходять до влади, формують управлінські структури різних рівнів і масштабів (президентські, урядові тощо), виробляють і здійснюють власну політику, котра, у свою чергу, стає засобом цієї влади; 5) прогнозування формування політичної культури, що, зокрема, передбачає наявність конструктивної опозиції в державі, яка є своєрідним „контролером" діяльності владних структур; 6) прогнозування впливу зовнішньополітичних чинників на внутрішньополітичні, стимулювання євроінтеграційних прагнень нашої держави як могутнього засобу політичної мобілізації громадянського

суспільства в Україні, каналу засвоєння громадянами та елітами європейських цінностей, засобом узгодження інтересів та розв'язання наявних соціально-політичних суперечностей.

Важливим напрямком прогнозування зовнішньої політики України є її прагнення до регіонального лідерства. Для цього, враховуючи закономірні амбіції та національні інтереси, їй потрібно поступово посилювати конструктивний вплив на загальну ситуацію в регіоні. В інтересах цього має прогнозуватися співробітництво та лідерство України в Балто-Чорноморському партнерстві. З огляду на своє геостратегічне розташування Україна є природним посередником між регіонами Балтійського та Чорного морів. Розширення зв'язків між Півднем і Північчю Європи сьогодні настільки відповідає потребам часу, що за пасивності України роль посередника візьме на себе інша, менш пристосована для цієї діяльності держава. Відтак виникає потреба передбачення можливостей України в стабілізації безпеки частини Європи між Балтійським і Чорним морями по вісі Північ – Південь.

У контексті розвитку сфери політичного аналізу і прогнозування важливим чинником виступає моделювання, яке дозволяє уникнути методу «спроб і помилок» у його найпримітивнішому прояві. На нашу думку, у політичному аналізі метод моделювання варто сполучати у більшості випадків з методом пілотних проектів, який полягає у тому, що модель не застосовується відразу в практиці у повному масштабі, а спочатку випробовується на малій групі або на окремій сфері реалізації політичної діяльності, а у випадку успіху «пілотного проекту» може поширюватись на всю заплановану сферу застосування. Систематизація досвіду практичного застосування політичного аналізу та прогнозу розвитку сучасного українського суспільства потребує всебічного дослідження теорії та практики соціального й політичного прогнозування, прискіпливого вивчення як західних, так і незахідних модернізаційних моделей соціальних реформ, негативного й позитивного досвіду міжнародної політики. Водночас моделювання соціально-політичної реальності вимагає врахування історичного досвіду і традицій конкретного суспільства.

Підвищити практичну ефективність роботи політичного аналітика та посилити рівень результативності прогнозних оцінок дозволяють основоположні принципи: плюралістичний принцип; принцип єдності та комплексності; принцип цілі; принцип адекватності; принцип об'єктивності; принцип рівності; принцип наукової обґрунтованості. Доведено, що основним показником наукової обґрунтованості політичного аналізу та прогнозу є їх системність та цілісність, які реалізуються через ряд етапів, механізмів та процедур верифікації; в межах системного підходу проводиться структурний аналіз проблемної ситуації або системи, де відображається існуюча структура її елементів; при цьому, структурний аналіз не механічно розчленовує проблему, а робить це на основі усвідомлених закономірностей

будови системи (її взаємозв'язків), розставляючи елементи та фактори у певному порядку, відслідковуючи їх взаємозалежності.

Найслабшим напрямком політичної аналітики і прогнозування в сучасній України залишається формування й обгрунтування політичних рішень. Така ситуація великою мірою зумовлена як об'єктивними (брак авторитетних наукових аналітичних шкіл, несформованість усталеної методології, відсутність належного взаємозв`язку між політичною теорією і політичною практикою), так і суб`єктивними (небажання політичних суб`єктів користуватися науково обгрунтованими аналітичними і прогностичними даними, закритість для аналітиків механізмів прийняття рішень, комерціоналізація аналітичної діяльності) обставинами. Подолати цю проблему можливо передусім шляхом створення професійного співтовариства політичних експертів та аналітиків, а також формування відповідної корпоративної культури й етичних засад. Без цього вплив фахівців на реальні політичні процеси залишатиметься обмеженим. Щодо обставин і особливостей вітчизняного середовища, в якому здійснюється політичний аналіз і прогноз, також висловимо деякі узагальнення. Українська політична думка, долаючи колишню марксистсько-ленінську методологію, наближається до світової політичної думки, тому політичний аналіз і прогноз слід розглядати як процес, що набирає сили, а не як стале явище.

Політичний аналіз і прогноз в українській політології здійснюються одночасно зі зміною політичної реальності, а тому мають динамічний і переважно вірогідний характер. В українській політології політичний аналіз і прогноз не мають „сталого суб'єкта": по суті, в Україні сформувалось лише перше покоління аналітиків, які у своїй професійній діяльності за різних обставин можуть змінювати власні позиції. Вузькокорпоративна думка, сформована на замовлення політичних партій, часто превалює над науковою об'єктивністю та обґрунтованістю. Як правило, в Україні домінують короткі (ситуативні) аналітичні дослідження і прогнози. Натомість глобальне прогнозування лише формується.

Завдання стабілізації вітчизняних політичних інститутів і процесів, виведення України на якісно новий рівень соціально-економічного і політичного розвитку можливо виконати лише на основі неупередженого, науково обґрунтованого політичного аналізу і прогнозу.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

***Монографії:***

1. Ващенко К.О. Політичний аналіз і прогноз в сучасній Україні / Ващенко К.О.: [монографія]. – К.: Логос, 2008. – 288 с.

2. Ващенко К. О. Особливості виконавчої влади в пострадянській Україні: [монографія] / Кордун О. О., Ващенко К. О., Павленко Р. М. - К.:

МАУП, 2001. - 248 с.

***Статті у фахових наукових виданнях:***


3. Ващенко К.О. Основні сфери застосування політичного аналізу / К. Ващенко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна «Питання політології». — 2006. - № 737. -С. 256—262.

4. Ващенко К.О. Політичний аналіз і прогноз: методологія дослідження / К. Ващенко // Сучасна українська держава: історичні імперативи становлення, тенденції та проблеми розвитку. - К.: ІШЕНД, 2006. - С. 85-100.

5. Ващенко К. Основні форми і принципи дослідження політичного аналізу і прогнозу / К. Ващенко // Політичний менеджмент. - 2007. - № 1 (22). - С. 165-172.

6. Ващенко К. Методологічні засади дослідження політичного аналізу і прогнозу / К. Ващенко // Нова парадигма. - Вип. 61. - К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. - С. 73-85.

7. Ващенко К. Політичний прогноз як предмет дослідження сучасної політичної гносеології / К. Ващенко // Нова парадигма. - Вип. 63. - К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. - С. 121-129.

8. Ващенко К. Політичний аналіз і прогноз у дослідженні сучасного суспільства / К. Ващенко // Трибуна. - 2007. - № 1-2. — С. 42^43.

9. Ващенко К. Фінансово-промислові групи як чинник сучасної української політики / К. Ващенко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Політологія. Соціологія. Філософія». - Вип. 5-6. - Ужгород, 2007. - С. 243-245.

10. Ващенко К. Історичний генезис прикладного політичного аналізу й прогнозу / К. Ващенко // Наукові записки Інституту політичних та етнонаціональних досліджень. — Вип. 35. - К., 2007. -С. 227—241.

11. Ващенко К. Політичний аналіз як сфера професійної діяльності: світовий досвід і Україна / К. Ващенко // Політологічний вісник : зб. наук, праць. - Вип. 24. -К.: «ІНТАС», 2007. -С. 195-202.

12. Ващенко К. Особливості здійснення політичного аналізу і прогнозу в нестабільних політичних реаліях України / К. Ващенко // Політологічний вісник : зб. наук, праць. - Вип. 25. - К. : «ІНТАС», 2007. - С. 165-173.

13. Ващенко К. О. Реалізація принципу системності в політичному аналізі / К. О. Ващенко // Трибуна. - 2007. - № 9-10. - С. 37-38.

14. Ващенко К. Напрями вдосконалення державної регуляторної політики щодо розвитку підприємництва / К. Ващенко // Вісник Київського національного торгівельно-економічного університету. - 2007. - № 4. - С 13-16.

15. Ващенко К. Системність як провідний методологічний принцип політичного аналізу й прогнозу / К. Ващенко // Політологічний вісник : зб. наук, праць. - Вип. 30. - К.: «ІНТАС», 2007. - С. 271-278.

16. Ващенко К. О. Політичний аналіз і прогноз в системі методів

політичної гносеології / К. О. Ващенко // Політологічний вісник: зб. наук, праць. - Вип. 34. - К. : «ІНТАС», 2008. - С. 75-85.

17. Ващенко К.О. Сутність і особливості політичного аналізу / К. О. Ващенко // Вісник Львівського національного університету ім. 1. Франка. Філософські науки. -Львів, 2008. - № 11. -С. 169-177.

18. Ващенко К. О. Політичний аналіз і політична практика: проблема взаємодії / К. О. Ващенко // Політологічний вісник : зб. наук, праць. - Вип 36. - К.: «ІНТАС», 2008. -С. 72-80.

19. Ващенко К. О. Застосування аналітичного інструментарію у прикладній політології / К. О. Ващенко // Нова парадигма. - Вип. 80. - К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. - С. 87-95.

20. Ващенко К. О. Специфіка прогностичного забезпечення міжнародної політики / К. О. Ващенко // Політологічний вісник : зб. наук, праць. - Вип 37. - К. : «1НТАС», 2008. - С. 70-79.

21. Ващенко К. О. Алгоритми та етапи аналітичного процесу в політичному аналізі / К. О. Ващенко . Гілея (науковий вісник): зб. наук, праць. – Вип. 16.-К. :УАН ТОВ «НВП «ВІП», 2008.-С. 152-159.

22. Ващенко К. Врахування громадської думки при складанні політичного прогнозу в сучасних українських реаліях / К. Ващенко // Вісник СевДТУ. - Вип. 91: Політологія : зб. наук, праць. - Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2008. - С. 86-89.

***Статті в інших наукових виданнях:***

23. Ващенко К. Антиконфліктні технології: теоретичні засади та українська дійсність / К. Ващенко // Стратегія українського державотворення. Філософсько-політологічний та економічний аналіз (Філософія. Економіка. Політика. Освіта). - Київ-Полтава : «АСМІ», 2000. - С. 78-87.

24. Ващенко К. Равенство перспектив: недавние изменения в перспективах молодежи, их значение и реакция полических кругов / К. Ващенко // Youth in the Unece region. - UN: Geneva and New York, 2003 - С. 87-92.

25. Соціальне становище молоді в України / [О.С.Яременко, В. І. Довженко, К. О. Ващенко та ін.]. - К.: Ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. - 430 с.

26. Ващенко К. О. Політичне прогнозування як засіб соціального виміру національної безпеки України / К.О. Ващенко //Проблеми національної безпеки в умовах сучасного розвитку України : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м.Київ, 16 вересня 2006 р.). – К.: МАУП, 2006. – С. 115-118.

27. Ващенко К. Основні напрями внутріполітичного прогнозування / К. Ващенко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. - Серія 7. «Релігієзнавство. Культурологія. Філософія». - К., 2007. - С. 18-24.

28. Ващенко К. Психологічний підхід в політичному аналізі та прогнозі

/ К. Ващенко // Вісник Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» Серія «Філософія. Психологія. Педагогіка.» - 2007. - № 1 (19).- С. 14-19.

## АНОТАЦІЯ

***Ващенко К.О. Теоретико-методологічнин інструментарій і засоби забезпечення політичного аналізу і прогнозування в сучасній Україні.*** - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01 - теорія та історія політичної науки. - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. - Київ, 2009.

У дисертації обґрунтовано й систематизовано демократичний досвід і механізми застосування теоретичних здобутків, методів, процедур політичного аналізу та прогнозування в контексті розвитку в Україні державотворчої практики та структурно-функціональних основ громадянського суспільства. Політичний аналіз і прогнозування визначено як пошук шляху оптимальної реалізації інтересів суб'єктів політичної дії. Проаналізовано передумови становлення вітчизняної політичної аналітики і прогнозування як нової субдис- ципліни в системі політичної науки. Досліджено методи політичного аналізу і прогнозування, основні сфери їх застосування, пізнавальні можливості, масштаб здійснення, а також межі евристичності та фактори ризику. Визначено принципи здійснення політичного аналізу і прогнозування, що дозволяють підвищити практичну ефективність роботи політичного аналітика та посилити рівень результативності прогнозних оцінок. Прослідковано особливості становлення політично-наукового та політично-експертного середовища, обґрунтовані основні напрями здійснення політичного аналізу та прогнозування в сучасному українському державотворенні. Сформульовані практичні рекомендації щодо прогнозування основних підходів до розуміння глобальних векторів розвитку України.

**Ключові слова:** політичний аналіз, політичне прогнозування, державне прогнозування, прогностика, політичне проектування, стратегічний аналіз, прикладний політичний аналіз, політично-експертне середовище.

## АННОТАЦИЯ

***Ващенко К.А. Теоретико-методологический инструментарий и средства обеспечения политического анализа и прогнозирования в современной Украине.*** - Рукопись.

Диссертация на соискание научной ступени доктора политических наук по специальности 23.00.01 - теория и история политической науки. - Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова. - Киев, 2009.

В диссертации обоснованы и систематизированы демократический опыт и механизмы использования теоретических достижений, методов, процедур политического анализа и прогнозирования в контексте практики построения в Украине демократического государства и структурно-функциональных основ гражданского общества.

Проанализированы предпосылки становления отечественной политической аналитики и прогнозирования как новой субдисциплины в системе политической науки и как межотраслевого дискурса относительно выявления ключевых параметров текущей политической ситуации и тенденций будущего развития украинского общества. Доказано, что отсутствие должного применения апробированных в современном мире методик и процедур политического анализа и прогнозирования грозит упадком демократических основ государства, замедлением развития внутреннего потенциала гражданского общества.

Обоснованы место и роль политического анализа и прогнозирования в системе методов современной политической науки и политической практики. Указаны основные сферы применения этих методов, их познавательные возможности, масштаб осуществления, а также пределы эвристичности и факторы риска. Определены принципы осуществления политического анализа и прогнозирования, которые позволяют повысить практическую эффективность работы политического аналитика и усилить уровень результативности прогнозных оценок (плюрализма, единства и комплексности, определения цели, адекватности, объективности, равенства, научной обоснованности).

Выяснено, что политическое прогнозирование не является лишь намерением предугадать будущее в политической сфере. Прогнозист должен исходить из диалектического взаимодействия политических явлений и процессов (с учетом случайностей, вероятного разворачивания событий по различным траекториям, нелинейных вариантов социально-политического развития, нелогичных проявлений поведения субъектов политики). Прогнозы должны создавать основу для планирования деятельности субъектов политики, и соответственно должны содержать оценку реалистичности упомянутых планов, сопутсвующих рисков, последствий их реализации или отказа от запланированных действий, охватывать весь спектр возможных факторов.

Политические прогнозы должны разрабатываться с целью повышения действенности и результативности политических решений, предупреждения негативного сценария развития событий в разных отраслях политической жизни и на стыке влияния политики на экономику, социальную у духовную сферы.

**Ключевые слова:** политический анализ, политическое прогнозирование, государственное прогнозирование, прогностика, политическое проектирование, стратегический анализ, прикладной политический анализ, политико-экспертная среда.

## SUMMARY

***Vashchenko K.O. Theoretical and methodological instruments and modes for providing political analysis and prognostication in the modern Ukraine. -*** Manuscript.

Dissertation for obtaining scientific degree of doctor in political science under speciality 23.00.01 - theory and history of political science. National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. - Kyiv, 2009.

In the dissertation, there have been theoretically substantiated and systematized the democratic experience and mechanisms of realization for the theoretical provisions, methods, procedures of political analysis and prognostication in the context of development of the Ukrainian state-building practice and structural-&-functional grounds of the civil society. The political analysis and prognostication have been defined as a search for the way of rational realization of interests belonging to different representatives of political action. There have also been analyzed the preconditions of further development of domestic political analytical thought and prognostication as a new sub-discipline within the system of political science. Methods of political analysis and prognostication have been analyzed, the main spheres of their application, cognitive potential, the scale of realization, as well as risk factors. Here have been described the principles of political analysis & prognostication & their application, that makes it possible to raise efficiency indicators of the political analytics activities and to promote to the effectiveness of the evaluations made. The peculiarities of political and scientifical, political and expert environment have been analyzed, as well as the main approaches of political analysis & prognostication have been substantiated in modem Ukrainian state-building activities. Here have been defined practical recommendations on prognostication of the main approaches to understanding of global vectors of development of Ukraine.

**Key words:** political analysis, political prognostication, state prognostication, prognostics, politic planning, strategic analysis, applied political analysis, political and expert environment.

Підписано до друку 09.02.2009 р. Зам. № 11/02-2009.
Обсяг 1,9 друк. арк. Формат 60 × 84/$_{16}$. Тир. – 100.

Видавничий центр Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.